2018 -09- 06 wpływ INPiSM

Warszawa, 24 lipca 2018 r.

Prof. dr hab. Jerzy Zdanowski
Krakowska Akademia
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Michała Buśki

Jerozolima Wschodnia w kategorii interesu narodowego Izraela (1967–2007)

Promotor: ks. prof. dr hab. Krzysztof Kościelniak

Kraków 2018

1. Wybór tematu

Rozprawa doktorska Pana mgr. Michała Buśki liczy 275 strony tekstu, z czego 238 stron stanowi zasadniczą część pracy, a pozostałe strony to mapy, aneksy i wykaz pozycji bibliograficznych (36 stron). Temat dotyczy współczesnych stosunków międzynarodowych, a przedmiotem analizy jest miejsce Jerozolimy Wschodniej w koncepcji interesu narodowego Izraela oraz w polityce tego państwa w konflikcie bliskowschodnim. Rozprawa odnosi się tym samym do szerszego zagadnienia materialnych i ideowych uwarunkowań polityki, które zajmuje kluczowe miejsce w nauce o polityce i stosunkach międzynarodowych. Problem rozwiązania sporu o Palestynę między ludnością żydowską a palestyńską oddziałuje na sytuację międzynarodową od ponad 70 lat, a liczne inicjatywy pokojowe nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Stąd też podjęcie badania, które pogłębia wiedzę o mechanizmach i dynamice tego konfliktu jest jak najbardziej uzasadnione.

Dysertacja dotyczy przy tym najtrudniejszej kwestii konfliktu, a mianowicie statusu Jerozolimy Wschodniej, która do wojny w 1967 r. była administrowana przez Jordanię, a w 1967 r. została zajęta przez Izrael. Złożoność statusu Jerozolimy Wschodniej polega na tym, że Palestyńczycy chcą, aby była ona stolicą ich przyszłego państwa, podczas gdy Izrael widzi ją jako integralną część swojej stolicy. Dyskusje na temat statusu Jerozolimy Wschodniej muszą dodatkowo uwzględniać miejsce tego miasta w islamie, a więc pozycję państw muzułmańskich oraz politykę regionalną mocarstw światowych (głównie USA) i najważniejszych sił w regionie (Arabii Saudyjskiej i Iranu).

2. Ujęcie metodologiczne

Rozprawa jest poprawna pod względem metodologicznym. Pan mgr Michał Buśko umieszcza narrację historyczną w ramach teorii interesu narodowego i prezentuje punkty widzenia szkół teorii stosunków międzynarodowych, które zgadzają się co do tego, że interes narodowy należy traktować jako zasadniczy impuls ukierunkowany na zabezpieczenie pierwotnej potrzeby samego istnienia państwa. Punktem wyjścia Doktoranta jest określenie podstawowej charakterystyki interesu narodowego, która może być uznana za wspólna dla głównych nurtów teoretycznych oraz podejść badawczych. Doktorant nawiązuje w ten sposób do propozycji Scotta Burchilla, który wyszczególnił kilka uniwersalnych cech kategorii interesu narodowego. To pozwoliło Autorowi przyjąć, że „interesem narodowym jest dążenie do przetrwania i bezpieczeństwa państwa realizowane przez aparat państwowy" (s. 38). W bardziej szczegółowym ujęciu Doktorant podjął próbę zdefiniowania priorytetów bezpieczeństwa

państwa – zarówno w ujęciu materialistycznym (stabilność władzy państwowej), jak i ideacyjnym (reprodukcja kolektywnej tożsamości) (s. 38).

Przedmiotem analizy jest polityka Izraela w kwestii statusu Jerozolimy, a zwłaszcza wschodniej części miasta, rozpatrywana w kategorii interesu narodowego. Doktorant stoi na stanowisku, że wcielenie Jerozolimy do Państwa Izrael było nadrzędnym izraelskim interesem narodowym od 1967 r. i poddaje pod dyskusję dwie kwestie: 1/ w jakim zakresie polityka władz izraelskich wobec Jerozolimy została zrealizowana; 2/ czy realizacja polityki była rzeczywiście zgodna z interesem państwa? Następnie Pan mgr. M. Buśko formułuje trzy szczegółowe pytania badawcze, które mają pozwolić na przeprowadzenie analizy powyższych zagadnień. Pytanie te brzmią: 1/ w jakim zakresie kontrola Jerozolimy Wschodniej wpłynęła na obronność państwa: 2/ jaki rezultat osiągnął Izrael w zakresie polityki faktów dokonanych; 3/ jaka była rola i osiągnięcia polityki Izraela w zakresie przedsięwzięć negocjacyjnych? (s. 10)

3. Treść pracy

Praca składa się ze spisu treści, wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, map, aneksu i bibliografii. We wstępie przedstawione zostały założenia pracy, uzasadnienie wybory tematu, wyjaśnienie dotyczące wycinka czasowego, teza, pytania badawcze i omówienie literatury wykorzystanej przy pisaniu pracy.

Rozdział pierwszy stanowi omówienie zagadnień teoretycznych i metodologicznych odnoszących się do kategorii interesu narodowego. Doktorant podkreśla wieloznaczność tej kategorii oraz problem obiektywności i subiektywności przy definiowaniu tego pojęcia. Interes narodowy jest ważną kategorią w teoriach stosunków międzynarodowych – realizmu i neorealizmu, neoliberalizmu oraz konstruktywizmu. Doktorant omawia główne założenia każdej z tych szkół w odniesieniu do kategorii interesu narodowego. W tym rozdziale formułuje założenia metodologiczne dysertacji.

W rozdziale drugim omówione zostały konteksty formułowania izraelskiego interesu narodowego. W rozdziale tym uwzględnione zostało zagadnienie tożsamości narodowej Izraela oraz dwa główne – według Autora – konteksty określania interesu narodowego Izraela, a mianowicie konflikty: izraelsko-arabski i izraelsko-palestyński. Jako równie ważny kontekst wskazana została w tym rozdziale syjonistyczna wykładnia celów polityki państwa. Pan mgr M. Buśko naświetla w tym rozdziale genezę konfliktu o Jerozolimę od czasów mandatu brytyjskiego do Konferencji w Annapolis w 2007 r. Doktorant pokazuje też wpływ obydwu konfliktów na doktrynę bezpieczeństwa Izraela i w szczególności – na koncepcję bezpiecznych granic.

W kolejnym rozdziale omówiona została kwestia statusu Jerozolimy w latach 1947–1950. W tym okresie wygasł mandat brytyjski na Palestynę, miała miejsce wojna izraelsko-arabska, po której nastąpiło ugruntowanie terytorialnego *status quo*, w tym status Jerozolimy. Doktorant uważa, że już w tym wczesnym okresie konfliktu narodziły się koncepcje miejsca Jerozolimy w strategii bezpieczeństwa Izraela, które określiły politykę władz izraelskich wobec Jerozolimy Wschodniej po 1967 r.

Po 1967 r. rozpoczyna się proces wcielania Jerozolimy Wschodniej do Państwa Izrael. Proces ten jest przedmiotem analizy w czwartym rozdziale. Omówione zostały w nim trzy zagadnienia: decyzje prawne władz izraelskich tworzące ramy aneksji, argumentację Izraela uzasadniająca legalność zmiany statusu Jerozolimy oraz argumentację organizacji międzynarodowych – ONZ-u, Ligii Państw Arabskich i Organizacji Konferencji Islamskiej – przeciwko decyzjom władz izraelskich.

Piąty rozdział to analiza polityki osadniczej władz izraelskich w Jerozolimie Wschodniej i na Zachodnim Brzegu. W omawianym okresie nastąpiła ekspansja terytorialna i demograficzna w sensie budowy osiedli żydowskich, wywłaszczania z ziemi Palestyńczyków, wprowadzania ułatwień dla osadników żydowskich i ograniczania planowania przestrzennego w odniesieniu do Palestyńczyków. Rozdział ten kończy się oceną ekspansji terytorialno-demograficznej Izraela w Jerozolimie Wschodniej z punktu widzenia realizacji założeń interesu narodowego.

W kolejnym rozdziale pokazane zostało jak władze izraelskie prowadziły politykę etniczną w Jerozolimie Wschodniej. Była ona próbą złamania oporu Palestyńczyków z Jerozolimy Wschodniej wobec współpracy z władzami izraelskimi i zaakceptowania państwowości izraelskiej w mieście. Pan mgr M. Buśko wyróżnia cechę dystynktywną tej polityki – etnocentryzm – i określa charakter relacji żydowsko-arabskich w ramach izraelskiej polityki etnicznej. Wskazuje, że izraelska polityka zrodziła problem polaryzacji etniczno-politycznej w Jerozolimie Wschodniej, co oznaczało pogłębienie konfrontacji między dwoma wspólnotami i pobudziło radykalizację nastrojów wśród ludności palestyńskiej. Przemiany polityczne w środowisku palestyńskim, o którym pisze Pan mgr Buśko, dają odpowiednie wyobrażenie o wadze omawianego zagadnienia. W rozdziale tym znajdują się ciekawe uwagi Autora o załamaniu się w latach 80-tych koncepcji patronażu w ramach polityki etnicznej wobec Palestyńczyków. Doktorant wyjaśnia przyczyny tego zjawiska i analizuje nowe kroki podjęte przez władze izraelskie dla neutralizacji palestyńskiej kontestacji. W rozdziale tym Pan mgr M. Buśko odwołuje się znanych izraelskich badaczy danego zagadnienia.

Jeśli w poprzednich rozdziałach omówione zostały kierunki i skutki polityki władz izraelskich kierunkowanych na unifikację miasta, to w rozdziale ostatnim czytamy o krokach podejmowanych na niwie dyplomacji i stanowisku negocjatorów izraelskich na rozmowach o całościowym uregulowaniu konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Kwestia ta dotyczy w dysertacji Jerozolimy Wschodniej, ale została ona przedstawiona w szerszym kontekście negocjacji pokojowych, co jest zrozumiałe, gdyż status Jerozolimy jest ważnym, ale tylko jednym z aspektów konfliktu palestyńsko-izraelskiego. Autor słusznie wskazuje na to, że status Jerozolimy Wschodniej stał się przedmiotem negocjacji dopiero w 2000 r. w ramach pertraktacji w Camp David (Porozumienia Camp David II). Wcześniejsze – w Camp David w 1977 r., w Madrycie w 1991 r. oraz te, które zakończyły się zawarciem porozumień z Oslo w 1993 r. – nie poruszały sprawy statusu Jerozolimy Wschodniej. Pan mgr M. Buśko omawia przebieg tych negocjacji, wskazując, iż dyplomacja izraelska prowadziła grę ukierunkowaną na wykluczenie sprawy Jerozolimy z porządku negocjacji. Status Jerozolimy Wschodniej był przedmiotem negocjacji właściwie w latach 2000–2007 – tak uważa Doktorant.

Autor wyjaśnia (s. 214–215) przyczyny odejścia władz Izraela od odmowy podejmowania kwestii statusu Jerozolimy Wschodniej w negocjacjach z Palestyńczykami do włączenia tej kwestii do porządku obrad (tzw. oferta Baraka z 2000 r.). Nie chodziło o to, że w 2000 r. państwem kierowała Partia Pracy, gdyż w 1993 r. na czele rządu stał również jej przedstawiciel – I. Rabin – który odrzucił możliwość podziału Jerozolimy. Pan mgr Buśko stoi na stanowisku, że poddanie pod dyskusję w 2000 r. przez premiera Baraka izraelską suwerenność nad Jerozolimą Wschodnią było uwarunkowane przede wszystkim czynnikami demograficznymi i że mieściło się w ramach interesu narodowego Izraela. Wyjaśnienia te są ciekawe i przekonujące.

Rozdział dotyczący miejsca Jerozolimy Wschodniej w negocjacjach przedstawia zagadnienie kompleksowo i dynamicznie. Autor podkreśla, że aktorami tych wydarzeń od strony Izraela były rządy poszczególnych partii politycznych, a nie „władze Izraela" jako takie. To pokazuje, że bez względu na opcję polityczną rządząca w danej chwili państwem, interes narodowy był zawsze stawiany na pierwszym miejscu i był ósmym Prawem Noego, swojego rodzaju mieczem Damoklesa wiszącym nad każdym izraelskim rządem. Dynamika narracji w tym rozdziale wynika również z pokazania strony palestyńskiej jako aktywnego uczestnika gry

negocjacyjnej. Przemiany polityczne w środowisku palestyńskim rodziły odpowiednią reakcję ze strony izraelskiej, która w ten sposób uprzedzała skutki niepożądane z punktu widzenia interesu narodowego państwa i tym samym nie przestawała kontrolować konflikt. Taka była, według Pana mgr. Buśki, geneza konferencji w Annapolis w 2007 r. Lektura tego rozdziału przekonuje, że Izrael jest aktywnym negocjatorem w konflikcie bliskowschodnim i że negocjacje palestyńsko-izraelskie są stałym, aczkolwiek czasami niewidocznym procesem. Fakt ten nie jest często dostrzegany.

Narrację zamyka Zakończenie, w którym znajdujemy ciekawe spostrzeżenia i wnioski dotyczące polityki władz Izraela w zakresie zabezpieczenia izraelskiego interesu narodowego. Wnioski te dotyczą w szczególności znaczenia kontroli Jerozolimy Wschodniej dla obronności państwa, polityki zmian etnicznych w mieście i skuteczności polityki negocjacyjnej ukierunkowanej na utrzymanie Jerozolimy Wschodniej w granicach izraelskiego państwa. Przemyślenia Doktoranta świadczą o głębokiej znajomości omawianej problematyki. Pan mgr M. Buśko formułuje też swoją propozycję kompleksowego zabezpieczenia izraelskiego interesu narodowego, które skupia się na problemie polaryzacji etniczno-politycznej w mieście i jej możliwych negatywnych konsekwencjach dla stabilizacji politycznej. Realizacja tego postulatu wymagałaby jednak głębokiej transformacji wyobrażeń o kolektywnej tożsamości społeczeństwa Izraela i można się w tej chwili jedynie zastanawiać na tym, czy elektorat izraelski będzie kiedykolwiek gotowy zaakceptować taką zmianę.

Wartościowym uzupełnieniem są mapy zredagowane przez Autora, które pokazują zmiany terytorialno-polityczne w Palestynie od 1921 r.

Przy analizowaniu konfliktu izraelsko-palestyńskiego zasadniczą jest kwestia obiektywizmu przy konstruowaniu narracji. To z kolei jest uzależnione od doboru źródeł. Problem polega na tym, że część negocjacji, zwłaszcza w fazie wstępnej była prowadzona w sposób tajny, a wiadomości o ich przebiegu miały charakter relacji dziennikarskich, często ze sobą sprzecznych. Również oficjalne komunikaty pozostawiają w wielu przypadkach wiele do życzenia z punktu widzenia jednoznaczności informacji. Inna kwestią jest równorzędność relacji dwóch stron – palestyńskiej i izraelskiej. Strona izraelska ma bardziej rozbudowane zarówno strony instytucji państwowych, jak i licznych czasopism niż strona palestyńska, która często w ogóle nie informowała o przebiegu zdarzeń lub zamieszczała informacje zdawkowe. Obiektywność arabskich informatorów prasowych zależy dodatkowo od punktu widzenia właścicieli prasowych koncernów i dla przykładu informacje „Al-Dżaziry" i Al-Arabijji" są czasami przeciwstawne. W tym względzie należy podkreślić rzeczowość i obiektywność narracji Pana mgr. Buśki. Przykładem są konkluzje do pierwszych siedmiu rozdziałów. Pan mgr M. Buśko zaznacza, że działania władz przyniosły wiele pożądanych rezultatów z punktu widzenia zabezpieczenia interesu narodowego Izraela, ale jednocześnie podkreśla, że były niewystarczające dla ugruntowania suwerenności Izraela nad wschodnią częścią miasta w kontekście międzynarodowym.

Wartościowy jest podział źródeł na kilka sekcji. Szczególnie ważne są dokumenty. Autor podzielił ten działa na międzynarodowe oraz izraelskie i palestyńskie. Wśród tych pierwszych znalazły się jednak niektóre opublikowane przez izraelskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Natomiast w drugiej grupie zdecydowanie przeważają dokumenty izraelskie – na ok. 70 dokumentów zamieszczonych w tej części zaledwie 5 to dokumenty strony palestyńskiej. Można więc stwierdzić, że większość aspektów procesu negocjacyjnego została w dysertacji naświetlona z izraelskiego punktu widzenia. Biorąc jednak pod uwagę, iż dysertacja odnosi się do polityki Izraela, fakt przewagi źródeł izraelskich można uznać za uzasadniony.

Uwagi krytyczne

Wyjaśnienia wymaga kwestia ram czasowych narracji. Autor stwierdza, że status Jerozolimy był przedmiotem negocjacji palestyńsko-izraelskich po raz ostatni na Konferencji w Annapolis w 2007 r. (s. 12). To uzasadnia ograniczenie ram czasowych narracji przez Doktoranta. Jednak z opisu przebiegu negocjacji w Annapolis wynika, że status Jerozolimy nie był uwzględniony w porządku obrad. Pan mgr M. Buśko pisze, że premier Olmert podtrzymał w 2007 r. swoje stanowisko z 26 stycznia 2006 r. z Konferencji w Herclijji – z okresu, kiedy był zastępcą Szarona – zgodnie z którym negocjacje z Palestyńczykami nie mogły dotyczyć Jerozolimy (s. 223). Jeśli przyjąć tę narrację Doktoranta jako wyczerpująca zagadnienie, to w takim razie, czym negocjacje w Annapolis w 2007 r. różniły się tych, prowadzonych we wrześniu 2010 r. w Waszyngtonie i Szarm asz-Szajchu oraz kolejnych, do których doszło między lipcem 2013 r. a kwietniem 2014 r. w Waszyngtonie, Jerozolimie i Hebronie? W trakcie wymienionych negocjacji Izrael odmawiał włączenia kwestii statusu Jerozolimy do porządku obrad.

Niemniej zaledwie parogodzinna Konferencja w Annapolis słusznie jest traktowana jako centralne wydarzenie dysertacji, gdyż właśnie wtedy obydwie strony były gotowe jak nigdy wcześniej i nigdy później negocjować status Jerozolimy Wschodniej. Sama konferencja trwała, jak wiadomo, jeden dzień i dopiero wydarzenia od stycznia do marca 2008 r. rzuciły światło na stanowisko Izraela w kwestii statusu Jerozolimy Wschodniej. A propos, nasuwa się pytanie, czy nie byłoby zasadne objąć ramami chronologicznymi dysertacji także 2008 rok. Po drugie, z narracji Doktoranta wynika, że premier Olmert ani na chwilę nie zgadzał się na włączenie kwestii statusu Jerozolimy do porządku obrad Konferencji. Jednocześnie na str. 223–224) dowiadujemy się, w styczniu–marcu 2008 r. Olmert dyskutował z Abbasem (wprawdzie nieoficjalnie, ale dyskutował) kwestię statusu wschodniej części miasta. Myślę, że ta zmiana polityki negocjacyjnej Olmerta nie była tak pryncypialna, jak uważa Pan mgr M. Buśko (s. 225). Poważne źródła podawały w październiku 2007 r., a więc na krótko przed Konferencją w Annapolis, że Olmert skłaniał się, aby włączyć kwestię statusu miasta do porządku obrad nawet z perspektywą rozmów o modyfikacji koncepcji podziału i dopiero groźba Szasu, że wystąpi z koalicji zmusiła go do odstąpienia od tego zamiaru. Olmert był więc raczej wierny swoim doświadczeniom z okresu, kiedy był burmistrzem Jerozolimy, ale uwarunkowania polityczne zmusiły go do zabezpieczenia interesu narodowego według scenariusza większości parlamentarnej.

Problem „tożsamości narodowej Izraela" (3.1) zasługuje na szersze omówienie, chociażby ze względu na burzliwe dyskusje toczone na ten temat w Izraelu. Pominięty został wątek kontrowersji w tej kwestii między syjonizmem a judaizmem reprezentowanym przez środowiska Żydów ortodoksyjnych i ich partii. Również kwestia istnienia w społeczeństwie izraelskim przekonania o wspólnym interesie jako legitymizacji władzy państwowej w formułowaniu interesu narodowego zasługuje na głębszą analizę. Jak wiadomo samo pojęcie państwa izraelskiego jest równie interpretowane przez kręgi syjonistyczne i judaistyczne. Końcowe wnioski analizy tych różnić nie byłyby rozbieżne z wnioskami Autora, ale w pracy doktorskiej chodzi także o pokazanie umiejętności dochodzenia do esencjonalnych konkluzji.

Zasadniczym jest pytanie, w jakim stopniu uzasadnione jest posiłkowanie się kategorią interesu narodowego w sytuacji, kiedy w Państwie Izrael odrzucone zostało pojęcie narodu izraelskiego. Ustawa Zasadnicza znana jako Ustawa o Państwie Narodowym przyjęta przez Kneset 19 lipca 2018 r. określiła charakter Państwa Izrael jako państwa narodowego narodu żydowskiego. Kontrowersje wzbudziło głównie pytanie o przyszłą sytuację mniejszości. Niektórzy przedstawiciele ludności żydowskiej zwrócili natomiast uwagę, że pierwszy artykuł nowego prawa, który mówi o tym, że „ziemia Izraela jest historycznym domem Żydów, na

której Państwo Izrael zostało utworzone" otwiera drogę do aneksji Brzegu Zachodniego i stawia pod znakiem zapytania plan dwóch państw: izraelskiego i palestyńskiego.

W sytuacji, kiedy Izrael jest państwem jednej grupy etnicznej, mimo że mieszkają w nim inne grupy etniczne i narodowe, nasuwa się pytanie, jaki podmiot jest w tej sytuacji punktem odniesienia i analizy kategorii interesu narodowego i czy nie właściwiej byłoby posługiwanie się kategorią racji stanu rozumianej jako suwerenność państwa? Tym bardziej, że zamiar Doktoranta zastosowania do analizy esencjonalnego rozumienia kategorii interesu narodowego zbliża rozumienie tej kategorii do racji stanu określanej przez Autora jako interes państwa (s. 21). W aspekcie tego pytania interesujące są relacje Pana mgr. M. Buśki o krytyce poglądów neorealizmu i neoliberalizmu przez A. Wendta, przedstawiciela konstruktywizmu, który wskazał, że państwa są z natury społeczne i że interesy oraz tożsamości państwa są zależne od struktury społecznej. (s. 34). Niestety, te akcenty, wydobyte przez Doktoranta z teorii stosunków międzynarodowych nie znalazły kontynuacji w narracji historycznej. Tożsamości i interesy państwa zostały przedstawione jako endogenne, tzn. genetycznie niezależne od struktury społecznej.

Należy się zgodzić z Doktorantem, że z punktu widzenia pierwotnej potrzeby zabezpieczenia istnienia państwa wszystkie siły polityczne Izraela stanowią jedność, a tak postrzegany interes narodowy jest permanentny. Jednak fakt, że organem uprawnionym do odczytywania i interpretacji interesu narodowego są władze państwowe otwiera pole do rozważań w obrębie zmian kształtowanych przez same władze. Można mieć w tym względzie na uwadze system partyjny i zmiany rządów oraz ewolucję programów politycznych partii. Jeśli izraelska Partia Pracy stała na takim samym stanowisku jak Partia Likud w kwestii istnienia Państwa Izrael jako nadrzędnego interesu narodowego, to poglądy na to, jak najlepiej zabezpieczyć ten interes nie były takie same. Mówił o tym premier Rabin w Knesecie 5 października 1995 r. W Izraelu są obecnie zarejestrowane 34 partii polityczne i nawet jeśli wszystkie one maja ten sam punkt widzenia na status Jerozolimy, to interesującym byłoby pokazanie tej zbieżności lub ewentualnie kontrowersji. Nie wydaje się, aby rozumienie interesu narodowego był w jakimkolwiek przypadku niezmienne i ahistoryczne.

Pan mgr M. Buśko podkreśla, że władze państwowe są „jedynymi organami uprawnionymi do odczytywania i interpretacji interesu narodowego" (s. 37). Z tym stwierdzeniem można się zgodzić, jeśli przyjąć, że władza państwowa jest władzą polityczną, której podmiotem są organy państwa oraz naród, czyli ogół obywateli kształtujących elitę polityczną w drodze wyborów. To ujęcie ma zastosowanie do Izraela w całej rozciągłości, gdyż państwo to spełnia większość wymogów państwa demokratycznego, a więc można przyjąć, że władze państwowe to nie tylko organy państwa, ale również społeczeństwo, a więc organizacje pozarządowe i partie polityczne, w tym opozycja parlamentarna. Z tego punktu widzenia recenzowana dysertacja pokazuje głównie działania rządu w „odczytywaniu i interpretacji interesu narodowego". Opozycja parlamentarna oraz organizacje społeczne są pokazane w znacznie mniejszym stopniu.

Pan mgr Michał Buśko nawiązuje do dyskusji o tym, czy izraelska tożsamość narodowa obejmuje również Żydów mieszkających w diasporze, czy nie i przyjmuje jako jedno z założeń dysertacji, że „analiza izraelskiego interesu narodowego nie powinna odnosić się do Żydów niebędących obywatelami państwa." (s. 45) Argumentując swoje stanowisko, Autor odwołuje się do pracy J.J. Wiatra, który analizując polski interes narodowy, uznał rozumienie narodu jako zbiorowości występującej wobec innych jako suwerenne państwo. Paralele między polską diaspora a żydowską nie są jednak jednoznaczne ze względu na zakres powiązań z państwem uznanym za ojczyznę, jak i miejsce diaspory żydowskiej w polityce USA. Doktorant miał,

oczywiście prawo, przyjąć powyższe założenie, ale wydaje, że kwestia ta zasługuje na szersze wyjaśnienie niż pojedyncze odwołanie się do jednego autora (J.J. Wiatra).

Tablica na s. 134 podająca liczby osiedli i populację osadników żydowskich na terenach okupowanych obejmuje okres 1967–2001. Celowe byłoby pokazanie dynamiki tego procesu do końca okresu omawianego w dysertacji.

Ze spraw bardziej szczegółowych na str. 221 w cytacie o numerze 622 wyznawcy religii chrześcijańskiej i muzułmańskiej powinni być zapisani małymi literami, mimo że jest to tłumaczenie z oryginału angielskiego. W przypisie 139 jest niedokończone zdanie.

Nie jest zrozumiałe, dlaczego w sformułowaniu *Koncepcja bezpiecznych granic* (Izraela) bezpieczne granice są ujęte w cudzysłów (s. 1). Jeśli jest to cytat, to warto podać termin oryginalny. Autor chyba nie kwestionuje prawa Państwa Izrael do zabezpieczenia swoich granic.

Praca zyskałaby na wartości, gdyby zgromadzony materiał został odniesiony większym stopniu do teorii stosunków międzynarodowych i polityki, które Autor omawia w pierwszej części dysertacji. W Zakończeniu zawierającym wnioski i odpowiedzi na hipotezy brak jest odniesień do tych teorii. Nawiązanie do nich pozwoliłoby to pogłębić analizę i uzyskać bardziej syntetyczny obraz polityki Izraela oraz odnieść się krytycznie do samych teorii współczesnych stosunków międzynarodowych, a na pewno polemizować z niektórymi z nich na bazie zgromadzonego wartościowego materiału faktograficznego.

Konkluzja

Moja ocena rozprawy doktorskiej Pana mgr. Michała Buśki jest pozytywna. Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego. Autor dogłębnie zbadał zagadnienie w zakresie podjętego tematu, wykazując się umiejętnością logicznego wnioskowania i analizowania faktów w odniesieniu do teorii danej dyscypliny. Dysertacja jest dobrze udokumentowana, poprawna metodologicznie i świadczy o dużej wiedzy Doktoranta o współczesnym Bliskim Wschodzie. Tekst jest zrozumiały i przejrzysty pod względem narracji. Dysertacja ma dużą wartość poznawczą. Pan mgr M. Buśko dogłębnie omawia mało znane zagadnienie, wykorzystując w tym celu bogatą bazę źródłową; odsłania mało poznane aspekty konfliktu bliskowschodniego i formułuje interesujące wnioski odnośnie przyszłości Jerozolimy Wschodniej. Zarówno struktura pracy, jak i metody badawcze oraz baza bibliograficzna pozwalają stwierdzić, że przeprowadzone badanie poszerza wiedzę o współczesnych stosunkach międzynarodowych.

Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, że rozprawa przedstawiona przez Pana mgr. Michała Buśkę pt. *Jerozolima Wschodnia w kategorii interesu narodowego Izraela (1967–2007)* spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. (z późniejszymi zmianami) o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie jej do kolejnego etapu procedury i publicznej obrony.

Jerzy Zdanowski

Jerzy Zdanowski